

Innhold

Forord	7
Kapittel 1 Det siste hamskiftet	9
Husmoren gikk ut i jobb.	9
Drivkreftene	13
De økonomiske konsekvensene	14
Endringene i vårt daglige liv	17
Kapittel 2 Kvinnene skiftet arbeidsplass	23
Husmoren som forsvant	23
Nærmere om arbeidskraftundersøkelsene.	25
Levekårsstatistikken	30
Folketellinger	33
Kvinnens yrkesaktivitet	38
Ubetalt virksomhet overtas av markedet	42
Om å måle noe som forsvinner	46
Kapittel 3 Husholdsproduksjon	49
Viktig og hverdagslig.	49
Tredjepersonkriteriet	52
Data fra tidsbruksundersøkelsene	54
Hva er egentlig husholdsarbeid?	59
Mat, klær og renhold.	63
Omsorgsarbeid og tilsyn med barn	72
Så er spørsmålet: Hvorfor?	76
Kapittel 4 Teorier for ubetalt husholdsarbeid	77
Litt produksjonsteori	77
Modeller for tidsbruk	82
Økonomisk utvikling	89
Er lønnet og ulønnet arbeid vesensforskjellig?	94
Husholdsarbeid er økonomisk virksomhet	98
Kapittel 5 Økonomisk verdi av husholdsarbeidet	99
Hvordan kan verdiskapningen måles?	99
Eksempler på likevektløsninger	107

Beregninger som er knyttet til nasjonalregnskapet i Norge	110
Diskusjonen om ulønnet arbeid og nasjonalregnskap.	115
Tallfesting gir innsikt i samfunnsøkonomien	119
Kapittel 6 Betalt og ubetalt arbeid i samfunnsøkonomien.	121
Innledning	121
På leting etter reell økonomisk vekst	124
Samspillet mellom betalt og ubetalt arbeid	130
Kvinnenes arbeid økte nasjonalproduktet	132
Kapittel 7 Inntektsfordelingen	133
Inntekter og forsørgelse	133
Individuelle inntekter eller husholdsinntekter?	136
Kvinnenes inntekter setter spor.	141
Utvidet inntekt	146
Toinntektsfamiliene kommer!	149
Kapittel 8 Skatt – samfunnets andel av inntektene.	151
Kvinnenes inntekter økte skatteinntektene	151
Ektefellebeskatning	153
Skatt på husholdsarbeid og økonomisk effektivitet	164
Fra familie- til individbeskatning	171
Kapittel 9 Trygdene tilpasses	173
Kvinner og sosialforsikring	173
Drivkraft eller bremse for yrkesaktivitet?	182
Betydning for trygdens inntekter og utgifter.	186
Nye risikoer, nye trygdeordninger	191
Stønader utenfor folketrygden.	204
Kvinnenes velferdsstat.	212
Kapittel 10 Dagliglivets økonomi.	215
To kvinnebilder	215
Mange aktuelle debatter	216
Økonomi og det gode liv	221
Referanser.	223
Ytterligere statistiske kilder som er brukt	229
Stikkord	231

Forord

Da jeg studerte sosialøkonomi på Blindern rundt 1970, var jeg plaget av at faget var så fremmed for min egen livserfaring. Teorien fremstilte husholdningen som en sort boks som mottok sluttleveringer fra det mer interessante markedet. Kvinner og barn fantes ikke, og det som var viktig i mitt liv, forsvant bak et slør av formler og forutsetninger.

Man kan lett få inntrykk av at kvinner er på randen av norsk økonomi. Menn tjener mer og har langt større formuer. Likestillingspolitikken er bekymret over manglende kvinner i toppstillinger. I familiepolitikken jaktes det på overgangsstonad og kontantstøtte, ytelser som kan holde kvinner borte fra arbeidsmarkedet, og det gis et inntrykk av at kvinner uten heltidsjobb har tilpasset seg feil. Når menns virksomhet kalles *yrkesaktivitet*, kan vi komme i skade for å tro at kvinner er *passive*.

Men norske kvinner har hatt minst like lang arbeidsdag som menn. Kvinners økonomiske virksomhet har like stor betydning for vår levestandard som menns, men den tar til dels andre former. Det gjaldt på 1960-tallet, og det gjelder i dag. Samtidig har kvinnens økonomiske rolle endret seg dramatisk de siste 40 årene. På én generasjon skiftet kvinner fra å være husmødre til hovedsakelig å være yrkeskvinner. Store deler av den økonomiske veksten i Norge kommer fra denne omveltningen i kvinners arbeidsdag, og den har satt sterke spor i inntektsfordeling, dagligliv og forbruksmønster. Mye av skatte- og trygdepolitikken har vært knyttet til fremveksten av velferdsstaten, der kvinners produksjon og inntektsopptjening er sentral. For fullt ut å forstå utviklingen i norsk økonomi over denne perioden, må vi se nøye på kvinnenens bidrag, både i arbeidsmarkedet, husholdningene og i forholdet til velferdsstaten.

Jeg tilhører selv generasjonen som førte an ut til arbeidsmarkedet. Jeg kjenner konflikten mellom hjem og jobb, og den fikk betydning for hva som ble mitt faglige interesseområde. I mitt arbeid som forsker ved skatteforskningsgruppen i Statistisk sentralbyrå og i trygdeforskningsgruppen på NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, har jeg fått anledning til å studere kvinners økonomi. Jeg har vært opptatt av å gjøre kvinners arbeid synlig og å utvide bruken av økonomiske teorier og begreper til også å omfatte dem. Gjennom arbeidserfaring i flere departementer

har jeg sett hvordan politikken ble utformet for å styre eller for å tilpasse seg utviklingen på arbeidsmarkedet, inntektsfordelingen og familienes velferd. I denne boken samler jeg kunnskap fra store deler av mitt yrkesliv.

Jeg vil takke min siste arbeidsgiver NOVA for gode arbeidsforhold, som har gjort det mulig for meg å skrive om kvinners rolle i økonomi og velferdsstat. På NOVA deltok jeg i et sentralt forskningsmiljø og hadde kolleger med store kunnskaper om samfunnsutviklingen. Skal jeg trekke frem ett navn, må det være Viggo Nordvik, som virkelig forsto mitt anliggende og har bidratt til at jeg kunne gjennomføre dette prosjektet. Jeg vil også takke mange hjelpere i Statistisk sentralbyrå og Rikstrygdeverket/NAV som har funnet frem statistikk for meg.

Iulie Aslaksen var den som introduserte meg til feministisk økonomi, og sammen med henne skrev jeg artiklene om ubetalt arbeid og utvidet inntekt som ble utgangspunktet for dette arbeidet. Agnar Sandmo har vennlig og hjelpsomt diskutert opplegget til boken med meg, henvist meg til aktuell og nødvendig litteratur og gitt påpasselige og oppmuntrende kommentarer til kapittelutkast. Tre gode venninner har vært støttende lesere og nødvendige pådrivere mot slutten av arbeidet: Kari Eika, Anne Huitfeldt og Turid Noack. Stor takk til alle som har hjulpet meg!

Oslo/Slidre juni 2012

Charlotte Koren